

**PRAWO CYWILNE
CZĘŚĆ OGÓLNA
I PRAWO RZECZOWE**

Kazusy

Teresa Mróz, Agata Zając

APLIKACJE PRAWNICZE

WYDANIE

4

 Wolters Kluwer

Książkę
zamówisz
w [Profinfo.pl](https://www.profinfo.pl)

Przeczytaj fragment

CIĘŻAR DOWODU

Stan faktyczny

W dniu 6.05.2003 r. Jan Z. zawarł z Ireną K. umowę sprzedaży i tego samego dnia wynikającą z powyższej umowy wierzytelność o zapłatę ceny w kwocie 30 000 zł płatnej do 15.06.2003 r. przelał na Spółkę z o.o., o czym zawiadomił kupującą 7.05.2003 r. Wobec braku zapłaty należności Spółka z o.o. wystąpiła 1.07.2004 r. z żądaniem zapłaty kwoty objętej przelewem w postępowaniu nakazowym. Nakaz zapłaty został wydany 15.07.2004 r., a w zarzutach od nakazu zapłaty z 10.08.2004 r. pozwana podniosła, że towar objęty umową sprzedaży był częściowo wadliwy, wobec czego 30.03.2004 r. odstąpiła od umowy sprzedaży, zwracając Janowi Z. towar na kwotę 25 000 zł. Jan Z. przyjął towar, wystawiając faktury korygujące.

Pytanie

Jak rozkłada się ciężar dowodu w postępowaniu toczącym się po wniesieniu zarzutów?

Rozwiązanie

Powód – Spółka z o.o. – był obowiązany do wykazania, już na etapie postępowania nakazowego, istnienia wierzytelności objętej umową cesji i skuteczności umowy przelewu, a także daty, w jakiej dłużnik dowiedział się o przelewie. Pozwana – Irena K. – może zwolnić się z obowiązku zapłaty ceny w kwocie 25 000 zł, wykazując, że skutecznie odstąpiła od umowy sprzedaży z powodu wad nabytego towaru.

Komentarz

Przepis art. 3 k.p.c. nie nakłada na sąd obowiązku dążenia do wykrycia prawdy obiektywnej (materialnej) bez względu na procesową aktywność stron. Wręcz przeciwnie – przy rozpoznawaniu sprawy na podstawie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, zmienionych ustawą z 1.03.1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 43, poz. 189 ze zm.), rzeczą sądu nie jest zarządzenie dochodzeń w celu uzupełnienia lub wyjaśnienia twierdzeń stron i wykrycia środków dowodowych pozwalających na ich udowodnienie ani też sąd nie jest zobowiązany do przeprowadzenia z urzędu dowodów zmierzających do wyjaśnienia okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 232 k.p.c.). Obowiązek przedstawienia dowodów spoczywa na stronach (art. 3 k.p.c.), a ciężar udowodnienia faktów mających dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie (art. 227 k.p.c.) spoczywa na stronie, która z faktów tych wywodzi skutki prawne (art. 6 k.c.).

Przedmiotem dowodu są fakty mające znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy – strony muszą przede wszystkim wskazać fakty, z których wywodzą dla siebie określone skutki prawne, a następnie dowody potwierdzające wskazane okoliczności faktyczne.

Przepisy Kodeksu postępowania cywilnego określają, jakie okoliczności nie wymagają dowodu. Są to fakty:

- 1) niemające istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 227 k.p.c.);
- 2) powszechnie znane (art. 228 § 1 k.p.c.);
- 3) znane sądowi urzędowo (art. 228 § 2 k.p.c.) – są to te fakty, które skład orzekający lub jeden z członków składu poznał w związku z działalnością urzędową, nie zaś fakty znane prywatnie, przy czym na fakty znane urzędowo sąd powinien zwrócić uwagę stron na rozprawie w celu umożliwienia im ewentualnego zgłoszenia dowodów podważających ich istnienie;
- 4) przyznane w toku postępowania przez stronę przeciwną, o ile przyznanie nie budzi wątpliwości (art. 229 k.p.c.);
- 5) uznane za ustalone na tej podstawie, że po wskazaniu tych faktów strona przeciwna nie wypowiedziała się na ich temat – w tej sytuacji sąd może uznać fakty za przyznane pośrednio, o ile wyniki całej rozprawy przemawiają za takim uznaniem, a zatem gdy są podstawy do uznania, że strona przeciwna rzeczywiście nie miała zamiaru tym faktom zaprzeczać (art. 230 k.p.c.);
- 6) objęte domniemaniem faktycznym (art. 231 k.p.c.), a więc gdy wnioski o uznaniu tych faktów za udowodnione można wyprowadzić z innych ustalonych faktów;
- 7) objęte domniemaniami prawnymi, które w tym konkretnym postępowaniu sądowym nie mogą być obalone (art. 234 k.p.c.).

W toku procesu szczególnie istotnym zagadnieniem jest jednak kwestia, na kim spoczywa obowiązek udowodnienia faktów mających znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy.

Jak wskazał Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z 12.01.2017 r., I CSK 14/16 (LEX nr 2240405), instytucja ciężaru dowodu nie ma jednorodnego charakteru, skoro odnosi się do niej zarówno art. 6 k.c., jak i art. 232 k.p.c. Przepis prawa materialnego określa, na czyje ryzyko idzie nieudowodnienie określonego faktu. Z kolei art. 232 k.p.c. stanowi procesowe narzędzie, za pomocą którego strony mogą osiągnąć skutek w postaci udowodnienia dla nich korzystnych faktów istotnych z punktu widzenia dochodzonego roszczenia w znaczeniu

materialnoprawnym. Artykuł 6 k.c. zawiera więc normę decyzyjną pozwalającą ocenić wyniki przeprowadzonego postępowania dowodowego.

Artykuł 6 k.c. określa zasady rozkładu ciężaru dowodu: ten, kto z określonego faktu wywodzi skutki prawne, ma ten fakt udowodnić. Zgodnie z zasadami rozkładu ciężaru dowodu powód powinien udowodnić fakty prawotwórcze, a pozwany fakty niweczące to prawo lub uniemożliwiające jego powstanie, czyli ten, kto powołując się na przysługujące mu prawo, żąda od innej osoby określonego zachowania, jest obowiązany udowodnić fakty uzasadniające to żądanie, a ten, kto odmawia uczynienia zadość żądaniu, czyli neguje uprawnienie żądającego, jest obowiązany udowodnić fakty wskazujące, że uprawnienie żądającemu nie przysługuje.

W wyroku z 22.02.2017 r., IV CSK 179/16 (LEX nr 2271465), Sąd Najwyższy wskazał, że wierzyciela dochodzącego od dłużnika spełnienia świadczenia obciąża ciężar wykazania przysługującej mu wierzytelności, tj. wykazania wszystkich faktów, z którymi właściwe przepisy prawa materialnego wiążą powstanie wierzytelności o określonej treści i rozmiarze. Jednak zawarcie ugody wpływa na rozkład ciężaru dowodu między jej stronami. Ugoda nie tworzy nowego stosunku prawnego, ale prowadzi do częściowego zmodyfikowania istniejącego stosunku, a jako umowa ustalająca i następcza nadaje już istniejącemu stosunkowi prawnemu cechy pewności i bezsporności. W konsekwencji, jeżeli wierzyciel wykaże zawarcie ugody, w której strony ustaliły wysokość wierzytelności mu przysługującej, to ciężar dowodu, że kwota wynikająca z ugody jest wierzycielowi nienależna, spoczywa na dłużniku. Fakty prawnoniweczące musi bowiem udowodnić strona, która wywodzi z nich swoje twierdzenie o nieistnieniu praw czy obowiązków.

W zasadzie ciężar dowodu w pierwszym rzędzie obciąża powoda – to on ma wykazać okoliczności uzasadniające jego żądanie. Nie jest to jednak regułą. O tym, co która ze stron stosunku cywilnoprawnego ma udowodnić przed sądem, decydują przede wszystkim: przedmiot sporu, prawo materialne regulujące określone stosunki prawne oraz

prawo procesowe regulujące reguły postępowania dowodowego, przy czym istotne znaczenie mają domniemania faktyczne i prawne.

W przedstawionym stanie faktycznym powód powołuje się na nabycie wierzytelności w stosunku do pozwanej na podstawie umowy przelewu, zgodnie z art. 509 k.c.

Niewątpliwie więc na powodzie spoczywa ciężar wykazania, że nabył wierzytelność w drodze umowy przelewu i że cedentowi wierzytelność w stosunku do pozwanej rzeczywiście przysługiwała.

Cesjonariusz nabywa w drodze przelewu tylko tyle praw, ile przysługiwało cedentowi, a sytuacja prawna dłużnika nie może ulec pogorszeniu na skutek przelewu. Dłużnik może zatem podnieść wobec nabywcy wierzytelności wszystkie zarzuty, jakie miał przeciwko cedentowi w chwili uzyskania wiadomości o przelewie, a także zarzuty oparte na tych okolicznościach, które zaszły między zawarciem umowy przelewu a momentem powzięcia przez dłużnika wiadomości o cesji.

Po dokonany skutecznym przelewie cedent nie ma uprawnienia do rozporządzania wierzytelnością, jednak zgodnie z art. 512 k.c. porozumienie dłużnika z cedentem zmieniające lub rozwiązujące umowę, z której wynika przelana wierzytelność, zawarte bez zgody cesjonariusza, wywiera skutki między dłużnikiem a cesjonariuszem, jeżeli dłużnik w chwili zawarcia tego porozumienia nie był powiadomiony przez cedenta o przelewie ani o nim nie wiedział (wyrok SN z 3.10.2007 r., IV CSK 160/07, OSNC 2008/12, poz. 141).

Przepis art. 512 k.c. chroni dłużnika, który, będąc w dobrej wierze, spełnia świadczenie do rąk cedenta albo, dokonując z cedentem czynności prawnych, takich jak: umowa zwolnienia z długu, zmiana terminu spełnienia świadczenia, potrącenie umowne, rozwiązanie umowy, odnowienie, zwolni się z zobowiązania lub zmieni zakres swojej odpowiedzialności. Dłużnik spełniający świadczenie do rąk cedenta lub dokonujący z nim czynności prawnych korzysta z domniemania dobrej wiary, które może być obalone przez wykazanie przez cesjonariusza, że:

- 1) przed spełnieniem świadczenia na rzecz cedenta dłużnik został przez cedenta zawiadomiony o przelewie lub
- 2) w chwili spełnienia świadczenia dłużnik wiedział o cesji.

Na cesjonariuszu spoczywa zatem ciężar wykazania, w jakiej dacie dłużnik powziął wiadomość o przelewie wierzytelności (wyrok SN z 10.10.2002 r., V CKN 1796/00, OSNC 2004/2, poz. 23).

W przedstawionym stanie faktycznym niekwestionowany jest fakt uzyskania przez dłużnika zawiadomienia o przelewie następnego dnia po zawarciu umowy cesji wierzytelności, dłużnik zatem dokonujący czynności prowadzących do częściowego wygaśnięcia zobowiązania nie był w dobrej wierze w rozumieniu art. 512 k.c.

Wierzytelność objęta przelewem, czyli wierzytelność o zapłatę ceny sprzedaży, jest zbywalna, dokonanie cesji wierzytelności zaś pozbawia cedenta możliwości dokonywania czynności wywierających wpływ na istnienie czy zakres wierzytelności – w wyroku z 7.02.2007 r., III CSK 243/06 (LEX nr 274189), Sąd Najwyższy wskazał, że umowne rozwiązanie umowy sprzedaży po dokonaniu cesji wierzytelności o zapłatę ceny nie wywiera skutków wobec cesjonariusza.

Inaczej jednak należy ocenić skuteczność wykonania przez dłużnika uprawnień ustawowych, takich jak wynikające z rękojmi uprawnienie do odstąpienia od umowy, co wiąże się z uregulowaną przepisami art. 513 k.c. kwestią zarzutów, jakie przysługują dłużnikowi przelanej wierzytelności.

Zgodnie z art. 513 § 1 k.c. dłużnik może wysunąć przeciwko nabywcy wierzytelności wszelkie zarzuty, jakie miał przeciwko zbywcy w chwili uzyskania wiadomości o przelewie – w szczególności dotyczy to zarzutów już w chwili zawarcia umowy mających swoją podstawę w stosunku prawnym lub zdarzeniu, z którego wynika objęta przelewem wierzytelność.

W uzasadnieniu wyroku z 8.04.2009 r., V CSK 423/08 (OSNC 2010/2, poz. 31), Sąd Najwyższy wskazał, że dyspozycją art. 513 § 1 k.c. objęte

są także zarzuty, których przesłanki dopełniły się ostatecznie dopiero po powzięciu przez dłużnika wiadomości o przelewie, wystarczy bowiem, żeby sama podstawa zarzutu powstała przed powzięciem przez dłużnika wiadomości o przelewie. Dotyczy to także zarzutów, których podniesienie przez dłużnika w stosunku do cesjonariusza zakłada uprzednie wykonanie określonego prawa kształtującego, np. uchylene się od skutków prawnych oświadczenia złożonego pod wpływem błędu lub skorzystanie z uprawnienia do odstąpienia od umowy – sama podstawa zarzutu ma powstać przed zasięgnięciem przez dłużnika wiadomości o przelewie.

Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w wyroku z 22.02.2017 r., IV CSK 271/16 (LEX nr 2269092), wskazując, że zakresem zarzutów, z których może skorzystać dłużnik na podstawie art. 513 § 1 k.c., objęte są również okoliczności, których podniesienie przez dłużnika w stosunku do cesjonariusza zakłada uprzednie wykonanie określonego prawa kształtującego, w tym uprawnienia do odstąpienia od umowy, jak również powołania się na ziszczenie warunku rozwiązującego zastrzeżonego w umowie będącej źródłem przelanej wierzytelności.

W przedstawionym stanie faktycznym wierzytelność objęta przelewem wynikała z umowy sprzedaży.

Skutkiem zawarcia umowy przelewu wierzytelności nie jest wstąpienie cesjonariusza w stosunek obligacyjny istniejący między cedentem a dłużnikiem, a więc w prawa i obowiązki cedenta, ponieważ cesjonariusz nabywa jedynie wierzytelność wskazaną w umowie przelewu. Ponieważ umowa przelewu nie powoduje pogorszenia sytuacji prawnej dłużnika, dłużnik zachowuje ustawowe uprawnienia związane z umową zawartą z cedentem.

Zgodnie z art. 509 § 2 k.c. wraz z wierzytelnością przechodzą na nabywcę wszelkie związane z nią prawa, w szczególności roszczenie o zaległe odsetki.

Prawami związanymi z wierzytelnością o zapłatę ceny sprzedaży nie są jednak uprawnienia wynikające z rękojmi, gdyż są to uprawnienia

związane z umową sprzedaży i wadami rzeczy zbytej w drodze tej umowy.

Sam przelew wierzytelności o zapłatę ceny nie oznacza więc automatycznego przejścia na cesjonariusza obowiązków wynikających z rękojmi, tak jak zbycie rzeczy sprzedanej nie oznacza automatycznego przejścia na nabywcę uprawnień zbywcy wynikających z rękojmi (wyrok SN z 6.02.2004 r., II CK 429/02, LEX nr 163985), kupujący może jednak na nabywcę takie uprawnienia przelać – z wyjątkiem uprawnienia do odstąpienia od umowy.

W uchwale z 5.02.2004 r., III CZP 96/03 (OSNC 2004/6, poz. 88), Sąd Najwyższy wskazał, że kupujący może przelać na nabywcę rzeczy sprzedanej uprawnienia do żądania obniżenia ceny, usunięcia wady lub dostarczenia rzeczy wolnej od wad. Nie może jednak taką umową być objęte prawo odstąpienia od umowy, które jest prawem kształtującym – skutkiem odstąpienia od umowy jest wygaśnięcie dotychczasowego zobowiązania i powstanie roszczeń stron umowy o zwrot wzajemnych świadczeń. Wykonanie prawa odstąpienia od umowy przez inną osobę niż strona stosunku zobowiązaniowego wynikającego z tej umowy prowadziłoby do tego, że o tym, czy stosunek zobowiązaniowy ma istnieć, decydowałaby osoba trzecia.

Analogicznie należałoby przyjąć, że możliwe jest zbycie obowiązków wynikających z rękojmi w drodze umowy przejęcia długu, co jednak zgodnie z art. 519 § 2 k.c. wymagałoby zgody dłużnika – z treści stanu faktycznego nie wynika zaś, aby do zawarcia takiej umowy doszło.

Tylko skorzystanie przez pozwaną z ustawowego prawa odstąpienia, a więc złożenie wobec cedenta oświadczenia o odstąpieniu od umowy ze względu na wady rzeczy sprzedanej, mogłoby zatem uprawniać pozwaną do powołania się wobec powoda na zarzut nieistnienia wierzytelności objętej przelewem w zakresie, w jakim oświadczenie to było skuteczne, podczas gdy umowne rozwiązanie umowy sprzedaży w drodze czynności prawnej dokonanej przez dłużnika z cedentem zgodnie z art. 512 zdanie drugie k.c. nie wywołało żadnego skutku w stosunku do cesjonariusza.

Zgodnie z art. 6 k.c., skoro pozwana podnosi zarzut nieistnienia wiarygodności z uwagi na skuteczne oświadczenie o odstąpieniu od umowy, na niej spoczywa ciężar wykazania, że skorzystała z ustawowego uprawnienia i że jej oświadczenie było skuteczne.